

Egy születésnap margójára:

Deák Ernő: Oktatás – nevelés
- beszélgetés Kováts-Németh Máriával -*

2008 őszén a svédországi Tangagärde-i találkozón komolyságával, felkészültségével, tudósi visszafogottságával, halk, de határozott véleményével sokat tett azért, hogy világhálós fórumunk, az Őrszavak életre keljen. Rovatot vállalt és szerkesztett, az új tanítás-módszertani és magyarságismereti honlap egyik leggazdagabb rovatává fejlesztve azt. Folyóiratunk 19 számában szerepelt szerkesztőként, és szerzőként 17 tanulmányát osztotta meg velünk. A Tanítástan rovatunk felelőseként viszont összesen 274 írást gondozott.

A munkacsoportban, amelynek tagja volt (2008 – 2013) ő volt az, aki egy vágyott egység ösvénye mentén a legtudatosabban ültette léleknemesítő oltványait. Hogy melyik oltvány mivé fejlődik majd, nem tudhatta előre, de a nevelésbe vetett hite, a jobbításba vetett reménye és bizalma vezette egykori munkatársunkat, **dr. habil. Kováts-Németh Máriát**, hogy a csapat szerteágazó, szép, sokszor szerényebb tevékenységét árnyaltabbá, gazdagabbá, színvonalasabbá tegye.

Idén töltötte be hetvenedik évét. A kerek születésnap i évforduló alkalmából köszönetünk, elismerésünk és tiszteletünk jeléül legutóbbi hosszabb interjójának közlésével köszöntjük. Jó egészséget, folytatódó közösségépítő munkát és töretlen bizalmat kívánunk Neki,

régi szerkesztőtársai

A Farádon született, Győrben élő Kováts-Németh Mária kutató, egyetemi tanár életútját Ötven év a hivatás szolgálatában 1967-2017 című kötet foglalja össze. Gazdag élet- és szakmai tapasztalattal rendelkezik, ezért nagyon is hivatott arra, hogy távlatosan felvázolja a nevelés és oktatás alapvető kérdéseit, megossza olvasóinkkal gondolatait, gondjait.

Az utóbbi években egyre tolaodóbbá válik a kérdés a nevelés-oktatás céljáról, vagy éppenséggel – a jelen válságos tüneteit szemlélve – céltalanságáról. Helyes-e ez a megközelítés?

A kérdés nagyon aktuális és összetett. Először is tudni érdemes, hogy a nevelés, a nevelő tevékenység csak a felnőtté válásig tart, az oktatás pedig egész életen át, vagyis életünk végéig tanulunk, tanulhatunk, akár szervezett keretek között is, gondoljunk például a továbbképzésekre. Ennek ellenére nevelésről és oktatásról csak akkor beszélhetünk, ha az a tevékenység céltudatos és pozitív irányultságú, vagyis érték közvetítő, személyiségfejlesztő. Ezek hiányában a szocializáció, a környezeti hatások tervezett vagy nem tervezett eredményeivel találkozunk. Napjainkban a legnagyobb bizonytalanság a nevelésben van. A modern civilizációban ui. nincs szilárd érték közvetítés, a természetes igazságérzet és néhány jogi tradíció kívül nincs, ami szelekciós hatást gyakorolna a szociális viselkedésre. Szent-Györgyi Albert 1949-ben fogalmazta meg: "a nevelés az emberiség egyik legfontosabb tevékenysége."

Miért kérdőjelezzik ezt meg a XXI. században? Alapvető probléma az a hiedelem, hogy nevelni mindenki tud, s a pedagógia presztizse ma különösen alacsony Magyarországon. Feltételezhetjük, hogy alapvetően a felszínes tudással elért sikerekkel együtt járó értékvesztés az ok; valamint a mérték, az erkölcs, a követendő magatartásminták; az európai és sajátosan magyar kulturális örökségünk megbecsülésének; a kultúra átörökítésének hiánya miatt.

A pedagógia önálló tudománnyá válása óta alapvető kérdés, hogy mi a célja a nevelésnek, mi a feladata az iskolának. A cél: a művelődési értékek, a kultúra megismertetése, megőrzése, gazdagítása és újrateremtése nemzedékről nemzedékre. A cél megvalósításához tudnunk kell, melyek a kultúra alapvető tényezői, és milyen szempontok alapján kell a kultúra műveltségtartalmát, a közműveltség alapjául szolgáló „tananyagot” kiválasztani.

A múltba visszatekintve említhető a Ratio Educationis (1777), a Mária Terézia-féle rendelkezés az általános (népoktatás) bevezetéséről, ami lényegében 1868-ban az Eötvös-féle oktatási törvény megalkotásához vezetett a kötelező népiskolai oktatás elrendelésével. Mennyire mondható egyenesnek, következetesnek a megtett út?

1777. augusztus 22-én Mária Terézia elrendelte a Ratio Educationist, azt a latin nyelvű terjedelmes szabálykönyvet, melynek címe magyarul: Magyarország és a társországok oktatási-nevelési rendszere. A magyarországi iskoláztatásban jelentős állomás Mária Terézia uralkodói rendelkezése, amely felekezeten felüli első egységes, állami, tanügyi szabályozás, annak ellenére, hogy a magyarországi protestáns iskolafenntartók eleve elutasították. A királyi intézkedés nem változtatta meg a korábbi iskolafenntartók (egyházak) jogait, hanem állami felügyeletet kívánt gyakorolni a meglévő iskolarendszer felett. Ennek érdekében létrehozta a tankerületeket, és szabálykönyvben rögzítette a meglévő iskolatípusokat.

A Ratio hatására szakirányú iskolatípusok fejlődése is megindult Magyarországon. Létrejött a tanítóképzés új intézménytípusa, a normaiskola, és megalakulnak a királyi akadémiák. Mária Terézia jelentős érdeme, hogy felismerte az anyanyelvi iskolák szükségességét. „Az anyanyelvi iskolákkal főként amiatt kell a legnagyobb lelkiismeretséggel törődni, mert a bennük elkövetett legkisebb hanyagság is megingatja az oktatás és nevelés egész épületének alapját, megakasztja, sőt egészen megakadályozza, hogy később a közre áradjon a magasabb tudományok sok-sok haszna.“

Az iskoláztatás kiterjesztése minden 6-12 éves gyermekre, a tankötelezettség bevezetése báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter nevével fémjelzett 1868. évi XXXVIII. tc. alapján valósult meg, mely a hazai népoktatás egészéről rendelkezett. Valamennyi városi és falusi kisiskolát hatosztályos iskolává kellett fejleszteni.

Az iskolafenntartók köre is Eötvös nagyjelentőségű népoktatási törvénye nyomán 1868-tól teljesebbé válik. A felekezeten, önkormányzatokon kívül iskolát tarthat fenn az állam, magánszemély, társulat. A törvény elsősorban a községeket tekintette a népiskola fenntartására jogosultnak, hivatottnak; az állam szerepét ezek segítésére korlátozta. Az iskolák állami központosítása ugyanis nem volt cél.

A józan egyensúlyteremtő kultúrpolitikus kisebbség-politikája példaértékű, Sopron és Moson vármegyék jelentős részében a német, illetve a horvát volt a tannyelv a dualizmus idején. A népiskolai tanítás nyelve ugyanis a népiskolai törvény szerint a tanulók anyanyelve.

Jean Jaques Rousseau Emil c. művében »vissza a természethez« jelszóval úgy vélte, csakis a természetben, a természettel összefonódva található megoldás a civilizációs túlhajtások ellenében. Az oktatásban példamutatók a reformpedagógiai modellek, amit Ön az erdőpedagógia, az erdészeti, vagy erdei iskola meghonosításával kívánt népszerűsíteni. Milyen eredménnyel?

Rousseau a nevelési elveiben zseniális dilettáns. Felismerte a közvetett nevelés jelentőségét, nem szóval, hanem példával kell nevelni, s biztosítani kell a gyermek számára a tapasztalatszerzést a természetben, s természetes körülmények között. Vallotta, hogy gyermek nem kicsinyített felnőtt, hanem a gyermekkor „önmagáért” való. A nevelés feladata az irányítás, hogy az ifjú saját maga belássa a bölcs mértéktartás szerepét, jelentőségét az életben. Ezt a reformpedagógiai gondolkodók fogalmazzák meg sokszíniűen a XX. század elején, s kivétel nélkül mindegyikük megfogalmazza, hogy mindennek alapja a fegyelem. A fegyelem, az önuralom az emberhez méltó mértéktartás.

Az Erdőpedagógia koncepciót 22 évvel ezelőtt dolgoztam ki, amelynek elméleti pedagógiai alapja a „harmónia elmélet”, légy egyensúlyban önmagaddal, ez feltételezi a testi-lelki egészséget; embertársaidal, mely nem nélkülözheti a szabályokat, normákat, tehát a viselkedéskultúrát, másképpen az erkölcsöt. S légy harmóniában a környezettel, természettel, melyhez alapvető ismeretek kellene. Az erdőpedagógia valóságos, tapasztalati terepe, színtere az erdő. A Ravazdi Erdőgazdaság akkori igazgatójával, Kocsis Mihállyal megvalósult az erdőpedagógia projekt, először az életrehívott erdei iskolában, majd beépült a tanítóképzés tantervébe. Nemzetközi sikerét hét projekt, s legutóbb Róbert Vogl bajor kolléga ajándéka igazolja, aki elhozta nekem a bajor minisztérium pályázatára, a tanárok és erdészek együttes továbbképzésére kidolgozott díjnyertes „kapcsos könyvét”.

Nem érte be a szűkebb pátria nyújtotta lehetőségekkel, hanem Burgenlandon is túllépve merészen felkarolta a nyugat-európai szórvány oktatói továbbképzését. Miben rejlik ezen „kitörésének” célszerűsége, szükségszerűsége?

A történelmi Magyarország oktatáspolitikai intézkedései és megvalósulásuk 30 éve foglalkoztat. Neveléstörténészként, a Győr–Sopron Megyei Pedagógiai Társaság elnökeként a 90-es évek elején sikerült egy tudományos műhely létrehozni, működtetni a régió (Magyarország, Szlovákia, Ausztria) szakembereivel. Ennek egyik jelentős állomása volt az ezeréves magyar

iskolázásra való készülés jegyében egy regionális (határon túli is) iskolatörténeti vándorkiállítás rendezése és a kétnyelvű nyugati régiót bemutató iskolatörténeti könyv bemutatója 1996-ban. 20 éve pedig elnöke vagyok a Veszprémi Akadémia Bizottság Magyarságkutatás Bizottságának. 1998-ban „kutatás és fejlesztés“ pályázat keretében terepi vizsgálatot végeztem Burgenlandban is. Ajándék volt az ismerkedés Bécsben a Központi Szövetséggel, s a munka folytatása is: először az 56-os ausztriai magyar középiskolákat bemutató kiállítás megrendezésével Győrben, majd 2000-2013 között 13 alkalommal szervezhettem, vezethettem a nyugati szórványban magyar nyelvet tanítók magyarságismereti és módszertani kultúráját gazdagító továbbképzést.

Jelenleg is vigyázó szemét a határokon túlra szegezi. Rév-Komáromban évek óta oktató-nevelő tevékenységet fejt ki. Milyen kérdések, nehézségek merülnek fel a kisebbségi nyelven történő oktatás terén?

Szép feladatokat adott a sors, hálás vagyok Istennek. A neveléstörténeti-magyarságkutatásaim elsődleges területe a történelmi Északnyugat-Magyarország. Az Osztrák Nyelvtudományi Intézet után felvidéki kollégák közreműködésével munkám kiteljesedett a Csallóközi Önkormányzatok Egyesülete, a Rákóczi Szövetség, a Révkomáromi Néprajzi Intézet, a somorjai Bibliothéca Hungaricum és a Vágsellyei Levéltár vezetői és munkatársai révén. Már az Apáczai Tanítóképző vezetőjeként, majd intézetigazgatóként lehetőségem volt a szlovákiai magyarok tanítói pályára való felkészítésére. 2004-ben pedig meghívtak Rév-Komáromba a Selye János Egyetemre, a tanítóképzés szakfelelősének. Nehézségek? A hallgatókkal sohasem volt problémám, világos követelménytámasztás és igényes munka az alap.

Az országhatárokon túl jutva elkerülhetetlen a találkozás, érintkezés az ottani többségi nyelvekkel, kultúrákkal. A magyar kisebbségek sorsának alakulása egyáltalán nem megnyugtató. A kiűtkeresés tekintetében hogyan látja a szomszédos népekkel való együttműködés lehetőségeit, mint lehetséges alternatívát?

Nagyon fontosnak tartom, hogy „egynyelven“ beszéljünk a közös európai értékeinkről, az európai kulturális örökségünkről. Ismerjük meg közös múltunkat, ismerjük el a nemzeti sajátosságokat. S legyünk képesek a másik nép sajátos kultúráját – tudományát, művészetét, hitét, hagyományait – megbecsülni, értékelni, mert sokszínűségünk nem szegényít, hanem gazdagít bennünk, s végső soron Európát.

(*Megjelent a Bécsi Napló 2017. november-decemberi számában)